

Dyslexieprotocoll

<i>Inleiding</i>	3
<i>Wat is dyslexie?</i>	3
<i>Aandacht en mogelijk onderzoek</i>	3
<i>Leerlingen brugklas met een dyslexieverklaring</i>	4
<i>Leerlingen met een vermoeden van dyslexie</i>	4
<i>Leerlingen die tussentijds instromen</i>	4
<i>Faciliteiten</i>	4
<i>A: De dyslexiepas, faciliteiten en maatregelen</i>	4
<i>B: Verlicht programma voor Duits</i>	5
<i>C: Examenfaciliteiten</i>	5
<i>D: Extra begeleiding</i>	6
Bijlage 1: De kosten van het onderzoek	7
Bijlage 2: Gebruik van regelkaarten	8
Bijlage 3: Verantwoordelijkheid van de leerling	9
Bijlage 4: Kenmerkende problemen bij dyslexie	10
Bijlage 5: Faciliteiten, maatregelen en correctie	11

Inleiding

In dit document is beschreven wat (dyslectische) leerlingen binnen de Thorbecke Scholengemeenschap (TSG) kunnen verwachten van het dyslexiebeleid. TSG wil een school zijn die leerlingen in staat stelt hun talenten te ontwikkelen en dat type onderwijs te volgen dat aansluit bij hun intellectuele capaciteiten. Dat is ook het doel van ons dyslexiebeleid. Deze versie van het dyslexieprotocol is bedoeld voor alle betrokkenen van de school. Dit zijn dus de medewerkers, leerlingen en natuurlijk ouders/verzorgers.

Wat is dyslexie?

Het woord 'dyslexie' betekent, letterlijk vertaald uit het Grieks, 'niet goed kunnen lezen'. Bij de letterlijke vertaling uit het Grieks dekt de vlag de lading echter niet. Dyslectici hebben naast leesproblemen ook vaak spellingsproblemen. Dyslectische leerlingen zijn niet dom of lui, hun falen is geen onwil. Deze leerlingen doen juist vaak extra hun best, besteden vele uren aan hun huiswerk en behalen dan nog een onvoldoende. Soms verliezen leerlingen daardoor hun zelfvertrouwen, worden gespannen en faalangstig of geven het op. Een tijdige onderkenning van dyslexie is daarom erg belangrijk. Het voorkomt langdurig falen bij het lezen en schrijven en daarmee gepaard gaande sociaal-emotionele problemen, verminderde lees- en/of schrijfmotivatie en een negatief zelfbeeld. Problemen die kenmerkend kunnen zijn voor dyslexie staan in een schema weergegeven. ([Bijlage 4](#))

Aandacht en mogelijk onderzoek

Leerlingen met een vermoeden van dyslexie komen in aanmerking voor vooronderzoek naar dyslexie. Leerlingen die met een dyslexie-verklaring binnenkomen op Thorbecke SG worden uitgenodigd voor gesprek.

Leerlingen die tussentijds instromen of leerlingen bij wie later een vermoeden van dyslexie ontstaat kunnen door de mentor aangemeld worden bij de dyslexie-specialist. In samenspraak met de dyslexiespecialist en de orthopedagoog wordt de route voor deze leerlingen uitgezet.

De verschillende routes worden hieronder nader omschreven en in schema 1 uiteengezet.

1. Leerlingen **met** dyslexie-verklaring → gesprek met dyslexiespecialist → dyslexiepas.
2. Leerlingen met **vermoeden** van dyslexie → vooronderzoek dyslexie → begeleiding → toetsing → ja/nee onderzoek naar dyslexie.
3. Leerlingen die **tussentijds** instromen → aanmelding door mentor bij dyslexie

Schema 1

Leerlingen brugklas met een dyslexieverklaring

Leerlingen met een dyslexieverklaring worden in de eerste maanden van het schooljaar uitgenodigd voor een gesprek met de dyslexiespecialist. In dit startgesprek worden de mogelijke faciliteiten doorgesproken en op de dyslexiepas gezet.

Leerlingen met een vermoeden van dyslexie

Elk jaar doen we bij aanmelding voor de brugklassers dossieronderzoek (informatie die de basisschool of de ouders ons hebben aangeleverd). Bij leerlingen met een vermoeden van dyslexie worden in oktober/november dyslexie-vooronderzoeken afgenomen. De uitslag hiervan wordt bekeken door de dyslexiespecialist en doorgesproken met de orthopedagoog. Op basis van deze gegevens wordt gekeken of extra spellingslessen en/of leeslessen wenselijk zijn. Als extra lessen geadviseerd worden dan volgt inroostering van deze lessen bij de dyslexiespecialist of bij de remedial teacher.

Na deze extra lessen volgt een herhaling van de toetsen en beslissen de dyslexiespecialist en de orthopedagoog of de leerling het advies krijgt voor dyslexie-onderzoek. De kosten voor dyslexie-onderzoek staan beschreven in [bijlage 1](#).

Als eenmaal bij een leerling dyslexie is vastgesteld, krijgt de leerling een dyslexieverklaring. Deze is onbeperkt geldig. In de verklaring worden maatregelen en faciliteiten aanbevolen die de leerling in staat stellen beter met dyslexie om te gaan. Sommige aanbevelingen vallen onder de verantwoordelijkheid van school en andere onder de verantwoordelijkheid van de leerling en de ouders.

Leerlingen die tussentijds instromen

Leerlingen die tussentijds instromen of leerlingen bij wie later een vermoeden van dyslexie ontstaat kunnen door de mentor aangemeld worden bij de dyslexiespecialist of bij de zorgcoördinator. Op basis van de beschikbare gegevens wordt de het juiste traject uitgezet.

Faciliteiten

Binnen de TSG vmbo/PrO zijn er vier vormen van faciliteiten die de leerling kunnen worden geboden. Het gaat hierbij om:

- A. De dyslexiepas, faciliteiten en maatregelen
- B. Verlicht programma voor Duits
- C. Examenfaciliteiten
- D. Extra begeleiding

A: De dyslexiepas, faciliteiten en maatregelen

Leerlingen met een dyslexieverklaring ontvangen een dyslexiepas (uitgifte september/oktober of november). Op deze pas staan de faciliteiten waarvan de leerling gebruik kan maken en de verantwoordelijkheden die de leerling zelf heeft. Voor de klassen 1 en 2 en aanvang klas 3 ontvangen dyslectische leerlingen de dyslexiepas. Voor leerlingen in klas 3 geldt dat zij in de loop van klas 3 een dyslexie examenpas ontvangen. Deze dyslexie examenpas is geldig tot einde klas 4 (bij gelijkblijvende regelgeving) De dyslectische leerling (in klas 3 en 4) heeft geen recht meer op een soepelere beoordeling van de spelling. Wel mag de dyslectische leerling gebruik maken van de spellingcontrole bij de meeste toetsen. Het gebruik van een laptop/iPad is dan noodzakelijk. Bij gebruik van de laptop/iPad tijdens de lessen en bij so's en toetsen geldt dat de leerling zelf zorg moet dragen voor de laptop/iPad. Voor het centrale examen (CE) geldt dat de school zorgt voor laptops.

Het is mogelijk om de faciliteiten die op de dyslexiepas staan aan te passen. De mentor dient hiertoe een verzoek in bij de dyslexiespecialist. De dyslexiespecialist beoordeelt het verzoek, neemt zo nodig vooronderzoeken af en voert indien wenselijk overleg met de orthopedagoog.

Faciliteiten en maatregelen

Op de dyslexiepas/dyslexie-examenpas van de leerling staan de faciliteiten en maatregelen vermeld. De leerling heeft de verantwoording voor het bij zich hebben van de pas. Algemene maatregelen en faciliteiten bij dyslexie zijn:

1. Extra tijd bij toetsen: de extra tijd bij toetsen bedraagt 20% van de toetsingstijd. In plaats van extra tijd kan de docent ook ingekorte toetsen geven.
2. Alle schriftelijke overhoringen (SO) en proefwerken worden aangeleverd in Arial 12.
3. Geen handgeschreven of gedicteerde toetsen of toetsen die van het bord overgeschreven moeten worden. Toetsen hebben een duidelijke en overzichtelijke lay-out.
4. Gebruik van regelkaarten is toegestaan in klas 1 en 2, in overleg met de vakdocent (zie [bijlage 2](#))
5. Gebruik van laptop/iPad bij toetsen, waarbij na overleg met de docent spellingscontrole gebruikt mag worden. Bij leerlingen uit klas 3 en 4 geldt dat gebruik van de laptop/lpad wordt geadviseerd bij de examens in verband met de verruimde maatregel inzake gebruik van de spellingcontrole (**NB zolang deze regel geldt**).
6. De docent houdt rekening met de dyslectische leerling door geen **onverwachte** leesbeurten te geven. Dit betekent echter niet dat dyslectische leerlingen geen leesbeurten zouden mogen krijgen. Juist voor dyslectische leerlingen is het van groot belang dat zij lezen en spreken oefenen. De docent kan vooraf aangeven (bijvoorbeeld een les daarvoor) dat een leerling een leesbeurt krijgt en of een spreekvaardigheidsbeurt.
7. Aangepaste spellingbeoordeling, voor de vakgebieden Nederlands en de moderne vreemde talen zijn afspraken gemaakt. Deze zijn te vinden in [bijlage 5: faciliteiten, maatregelen en correctie](#).

B: Verlicht programma voor Duits

Er moeten zeer grondige redenen aanwezig zijn voor verlichting van onderwijs in Duits. Er wordt onder andere gekeken hoe de huiswerkaanpak is, hoeveel tijd een leerling besteedt aan het betreffende vak, hoe hij/zij het leren voor so's en proefwerken plant en of de leerling gebruik maakt van de strategieën die hem/haar zijn aangeboden. Verlichting kan gevolgen hebben voor vervolgstudies. Besluiten hierover worden altijd genomen in overleg met de leerlingbegeleider, remedial teacher, dyslexiespecialist, orthopedagoog, schoolleider en ouders. Een verzoek voor een verlichting van Duits moet ingediend worden bij de schoolleider door ouders.

C: Examenfaciliteiten

De faciliteiten voor het examen moeten tijdig en nauwkeurig worden vastgesteld en verleend. De faciliteiten voor het examen zijn:

1. Ten hoogste 30 minuten verlenging van de duur van de toets. De tijdsverlenging van 30 minuten geldt bij een centrale toets van 2,5 uur. Bij toetsen met weinig leeswerk kan deze tijdsverlenging worden ingekort (voor alle dyslecten). Globaal houden we de stelregel aan dat 20% tijdsverlenging wordt toegestaan.
2. Gebruik van laptop/iPad met spellingscontrole bij schrijfvaardigheid is toegestaan voor alle dyslecten, echter moet het woordenboek geblokkeerd zijn. In verband met de verruiming van het gebruik van de spellingcontrole wordt laptop/iPad-gebruik voor leerlingen met dyslexie geadviseerd.
3. Voor het Centraal Examen geldt dat alle leerlingen gebruik kunnen maken van de dyslexievariant in de digitale afname. Leerlingen die hiervoor gekozen hebben zijn te vinden op de examenlijst. De lijst wordt jaarlijks opgesteld en gedeeld met de examencommissie.

Als leerlingen gebruik willen maken van spraakondersteuning, dan moet deze mogelijkheid op de dyslexieverklaring staan! Daarbij geldt dat van iedere leerling met dyslexie een geldige en volledige dyslexieverklaring **en** een volledig onderzoeksrapport in het dossier moet zitten.

Voor een goed en zorgvuldig inzetten van de examenfaciliteiten worden vroegtijdig de volgende punten doorlopen:

1. De dyslexiespecialist roept alle dyslectische eindexamenkandidaten op om de faciliteiten voor de tentamens en examens te bespreken. Het gesprek en afstemming moeten uiterlijk in september klas 4 hebben plaatsgevonden.
2. Leerlingen moeten gewerkt hebben met de hulpmiddelen.
3. De school moet zo spoedig mogelijk bij de inspectie melden dat er extra faciliteiten zoals extra tijd en/of andere middelen bij de examens worden toegekend.

D: Extra begeleiding

De dyslectische leerling kan worden aangemeld voor extra begeleiding. De aanmelding wordt gedaan door de mentor. De begeleiding is gericht op het omgaan met dyslexie. Van de leerlingen wordt hierbij een actieve rol verwacht (zie [bijlage 3](#)). De frequentie van de begeleiding varieert per leerling en wordt zoveel mogelijk afgestemd op de problemen die de leerling in de dagelijkse (school)situatie ondervindt. Deze begeleiding kan gedurende de gehele schoolloopbaan worden gegeven door de dyslexiespecialist en of de remedial teacher of door een vakdocent. De leerling kan bij de mentor aangeven dat extra begeleiding nodig is. De mentor kan de leerling aanmelden bij de intern begeleider. De intern begeleider geeft de hulpvraag door aan de remedial teacher of aan de dyslexiespecialist.

De begeleiding die de leerling kan krijgen is gelimiteerd. In klas 1 kunnen de leerlingen maximaal vier keer begeleid worden. In klas 2 kunnen de leerlingen ook maximaal vier keer begeleid worden. In klas 3 en 4 bestaat de begeleiding uit afstemmen van hulpmiddelen met de leerling en het oefenen met gekozen hulpmiddelen. Daarbij wordt ook aandacht geschonken aan examenvoorbereiding. Leerlingen kunnen oefenen met lastige onderdelen van bepaalde vakken.

Bijlage 1: De kosten van het onderzoek

Als de school dyslexieonderzoek adviseert dan betaalt de school de helft van de kosten. De andere helft komt voor rekening van ouder(s)/verzorger(s).

Voor start van het onderzoek zal het de orthopedagoog contact opnemen met ouder(s)/verzorger(s) over de datum van het onderzoek en over de kosten.

Bijlage 2: Gebruik van regelkaarten

Dyslectische leerlingen mogen in klas 1 en 2 regelkaarten gebruiken bij Engels, Duits en Nederlands. **Het is de bedoeling dat de kaart een beperkt aantal regels bevat**, die de dyslectische leerling een steuntje in de rug geven bij bijvoorbeeld het toepassen van grammatica of schrijfwijze. De regelkaart mag geen verkapte spiekbrief zijn. De regelkaart moet altijd van tevoren besproken worden met de vakdocent. De regelkaart dient ter ondersteuning van het leerproces voor de moeilijkste onderdelen van de leerstof voor desbetreffende leerling (het inslijpen van grammaticaregels en schrijfwijzen).

Om dyslectische leerlingen al voor hun eindexamen te laten wennen aan de facilitaire regelingen zoals die gelden bij het CE (Centraal Eindexamen), zijn regelkaarten in klas 3 en klas 4 niet meer toegestaan.

Bijlage 3: Verantwoordelijkheid van de leerling

Wanneer je dyslectisch bent, heb je meer moeite met lezen en/of spelling. Maar je kunt je eigen leesniveau/spelling wel op een hoger niveau krijgen door:

1. *Goed oefenen* o.a. blijven lezen, goed toepassen van de spellingregels
2. *Fouten voorkomen* is de beste manier om goed te leren spellen

Wanneer je niet zo sterk bent in spellen, blijven woordbeelden niet gemakkelijk in je geheugen zitten en woorden die er verkeerd in zitten, gaan er niet zo gemakkelijk weer uit. Elke keer dat je het woord verkeerd schrijft, maak je je geheugen in de war. Daarom bij twijfel: Zoek het woord op! Hoe vaker je het woord goed ziet, hoe groter de kans dat het woord goed in je geheugen komt. Gebruik zoveel mogelijk hulpmiddelen wanneer het kan, bijv. bij huiswerk maken, verslagen schrijven, werkstukken schrijven.

Dat kan op de volgende manieren:

- Zet altijd de spellingscontrole aan.
- Zoek het woord op in een woordenboek.
- Zoek het woord op een van de volgende sites:

www.mijnwoordenboek.nl (je kan er ook alle woorden vertalen)

www.woordenlijst.org van de Nederlandse taalunie (heel handig; er zit een woordvoorspeller bij, je krijgt veel goed gespelde woorden te zien)

- Heb je dat alles niet bij de hand vraag het aan iemand die goed kan spellen.

Op je dyslexiepas staan ook enkele verantwoordelijkheden van de leerling:

- vraag of je een leesbeurt mag voorbereiden;
- let op je handschrift;
- zorg voor goede aantekeningen, kopieer ze anders;
- schrijf je huiswerk goed op en plan je huiswerk goed;
- maak aantekeningen en schema's tijdens het huiswerk;
- vraag om sites en cd's die bij de methode horen;
- bij toetsen: lees goed, controleer je werk, gebruik zo nodig extra tijd.

Bijlage 4: Kenmerkende problemen bij dyslexie

Problemen bij:	Komt tot uiting bij:	Consequenties:
Automatiseren	Directe woordherkenning (technisch lezen)	Traag lezen, fouten bij het lezen en verminderd begrip
	-onthouden van woordbeelden -onthouden van losse gegevens	-spelfouten -moeite met onthouden van o.a. jaartallen, rijtjes, woorden en begrippen
Moderne vreemde talen	Twee dingen tegelijk doen	Schrijven en luisteren is moeilijk. Aantekeningen maken is moeilijk.
	Het horen van klankverschillen	Spelfouten
	Fonetische uitspraak	Uitspraakfouten en verhaspelen van woorden
Verbale vaardigheden	Het vinden van het juiste woord Het onder woorden brengen van een verhaal	Leerling maakt verbaal zwakke indruk
Concentratie	Het zich moeilijk kunnen afsluiten van onbelangrijke zaken of achtergrond geluiden	Sneller afgeleid zijn
Sociaal –emotionele ontwikkeling	Lagere cijfers ondanks inspanningen	Frustratie en demotivatie

Bijlage 5: Faciliteiten, maatregelen en correctie

Leerlingen met een dyslexieverklaring hebben recht op enkele faciliteiten en maatregelen. Deze staan vermeld op de dyslexiepas. In samenwerking met de vakgroepen Nederlands en de vakgroep moderne vreemde talen (Engels en Duits) zijn deze faciliteiten en maatregelen verder uitgewerkt in deze bijlage.

Voor de leerling geldt:

1. As je gebruik wil maken van de laptop/iPad dan neem je deze zelf mee van huis of je leent een device van school.
2. Leg bij so's, proefwerken en examens je dyslexiepas op tafel.

Afspraken vakgebied Nederlandse taal

1. Toetsen en SO's worden standaard aangeleverd in lettertype Arial 12.
2. Leerlingen met dyslexie krijgen 20% extra tijd bij het maken van toetsen.
3. Als er spraakondersteuning beschikbaar is dan kunnen dyslectische leerlingen hiervan gebruik maken.
4. We zoeken naar fictieboeken die ook een auditieve versie kennen.
5. Een speciale d-versie van de toetsen Kijk- en Luistervaardigheid lijkt ons onnodig geld verspillend. Het verschil is dat een D-toets de leerling meer tijd geeft. Dat effect is ook te bereiken door de toets even stil te leggen.

Met betrekking tot het schriftelijke werk heeft de vakgroep Nederlands de volgende afspraken gemaakt:

1. Spelfouten worden in een toets niet meegeteld. Dat geldt overigens voor alle leerlingen, dyslectisch of niet.
2. Spelfouten worden alleen aangerekend in spelling gerelateerde toetsen of SO's. Voor dyslectische leerlingen geldt dan geen aangepaste normering.
3. De beoordeling en normering van schrijfp opdrachten zijn gebaseerd op de wijze van beoordeling en normering van Cito/CSE. Een schrijfp opdracht wordt dienovereenkomstig beoordeeld op inhoud, taal en conventies.

Argumentatie

1. De sectie Nederlands heeft een voorkeur voor een niet-aangepaste normering om naadloos aan te sluiten op het CSE, de VAS-toetsen en de methode NN. Zowel de leerling als de docent als de ouders krijgen een helder en reëel beeld van de vaardigheden van de leerling. Er kan een betere inschatting gemaakt worden ten aanzien van de slagingskansen van de leerling.
2. De sectie Nederlands is van mening dat de leerling binnen het vak Nederlands voldoende compensatiemogelijkheden heeft. Een dyslectische leerling wordt namelijk ook beoordeeld op vakgebieden als fictie, informatie, taal en woordenschat.
3. Leerlingen met dyslexie kunnen en mogen gebruik maken van de spellingcontrole. Hierdoor kunnen zij veel spelfouten corrigeren.

Afspraken vakgebieden moderne vreemde talen (Engels en Duits)

Bij de vakken Engels en Duits wordt onderscheid gemaakt in aanpassingen in onderbouw (klas 1,2) en de bovenbouw (klas 3,4).

Algemene afspraken ten aanzien van aanpassingen en faciliteiten:

1. Toetsen en SO's worden standaard aangeleverd in Arial 12.

2. Leerlingen met dyslexie krijgen 20% extra tijd bij het maken van toetsen en SO's.
3. Teksten worden, indien mogelijk (aanwezigheid van een klasse-assistent) voorgelezen in klas 1 en 2. In de bovenbouw wordt zoveel mogelijk met spraakondersteuning gewerkt.
4. De mogelijkheid om bij leesboekjes gebruik te maken van een versie die voorgelezen wordt. De mogelijkheid om gebruik te maken van de site van Passend Lezen.

Correctie

Ten aanzien van de correctie gelden de volgende faciliteiten:

Aanpassingen in klas 1 en 2

- Spelfouten worden in een toets meegeteld, maar niet zwaar; per 2 spelfouten 0.1 punt eraf. Wanneer door de spelfout een andere betekenis ontstaat, bv de leerling schrijft "*rape*" i.p.v. "*rope*", dan wordt 't als een halve fout geteld.
- Spelfouten waar regels bij horen (bijv. y -> ie) worden als een halve fout geteld, ook bij de niet-dyslecten, in de onderbouw. In de bovenbouw zijn dit soort fouten een hele fout.
- Bij het toetsen in klas 1 en 2 van onregelmatige werkwoorden worden spelfouten als een halve fout gerekend.
- Voor brieven, schrijfp opdrachten en andere schrijfvaardigheden worden de geldende (CITO) normen aangehouden. Bij deze normen worden niet zozeer de fouten geteld maar de communicatieve effectiviteit beoordeeld.
- Bij twijfel nemen wij contact op met de dyslexie begeleidingsgroep voor deskundige steun.

Aanpassingen klas 3 en klas 4

In de klassen 3 en 4 worden aanpassingen zoveel mogelijk ingezet overeenkomstig de mogelijke examenaanpassingen. Dit betekent dat de school toetsen, SO's, tentamens en examens zoveel mogelijk aanlevert volgens de toegestane examenaanpassingen bij dyslexie.

De aanpassingen zijn:

1. Extra tijd naar tekstgrootte (20% extra tijd).
2. Toetsen worden standaard aangeleverd in Arial 12.
3. Spraakondersteuning. Zie hiervoor de dyslexiepas van de leerling.
4. Bij het CE; gebruik maken van de dyslexievariant in digitale afname.
5. Gebruik maken van een computer met spellingcontrole bij toetsen waarbij het de spelling niet nadrukkelijk wordt getoetst.